Szakonyi Károly

Szombat dél a Gombában

Ahogy belépünk, a még üres üzletben a pincér figyelme azonnal ránk irányul. *A szokásost...* A déli nyitás szabta meg a spec. koll. idejét. Leülünk a kis asztalhoz, hozzák a két üveg barnát.

Nem gondolod – kérdem a barátomat, miközben a pincér tölti a poharakba a habzó italt, – hogy illő lenne Jókaival foglalkoznunk?

– Annával?

– Nem. A klasszikussal. Mindenütt róla lesz szó mostanában a kétszázadik évforduló kapcsán. Te hogy vagy vele?

– Én szeretem. Nagyon élvezem...

– Hát akkor kedvedre is lenne.

Így aztán hát Jókai. Valóban, mindenütt róla írnak, előadások hangzanak el, irodalmi viták, plakátokon látni szakállas, tiszta tekintetű portréját. Kedves, szelíd arc. Egy mesemondó néz ránk, egy kedélyes úr. Elegáns. Igaz, már fiatalemberként is az volt, akkoriban adtak az öltözködésre, a társasági illemre, még ha valaki forradalmár hevületű volt is. Petőfi is adott magára. (Amikor már tehette. Az első pesti honorárium-okból kiöltözködött. Később pláne. Meg se jelenhetett volna Endrődön hányavetin.) Jókai tetszett a nőknek, (ahogy Kossuth is, a szép férfi) a modora is jó volt, de hogy szelíd is lett volna? Mindenesetre Petőfihez képest feltétlenül. Különösen, amikor már náluk lakott a pesti Dohány utcában, a 16. számú ház több szobás lakásában, mint társbérlő. Meg aztán tűrte is Sándor szidalmait a Laborfalvy Róza-ügyben. Hogy mit akar attól a nála idősebb színésznőtől. De március idusán lánglelkű forradalmár volt! És az is maradt lelkében-szívében, ha nem is ment csatába, de ott volt a politika élvonalában cikkeivel, igaz, a Béke pártban. A szabadságharc híve volt, ha akadt is vitája Kossuth Lajossal. Mert voltak észrevételei a kormányzó intézkedéseivel kapcsolatban. Szerinte elegendő lenne kimondani, hogy a '48-ban elért törvényekért folyik a harc, de nem kell a trónfosztás, mert ha nem hangoztatják az elszakadást, a dinasztia belátja, hogy esztelenség tönkre tenni az országot háborúval. Meg aztán máris van egy monarchista kontra republikánus szétszakadás kialakulóban, a seregek pártérdekek szerint különböznek, és ez veszélyes. De Kossuthot nem győzte meg.

Hanem most másról akarunk beszélni. Jókai Mórról, a sikeres – nemzetközileg is elismert íróról. Aki nemzedékek kedvence lett, nagy-

apáink, apáink generációja* a műveiből ismerte meg a reformkort, a forradalmat, a szabadságharcot, az ő művei nevelték hazafiságra a fiatalokat, és persze az ő végtelen fantáziájú regényei szórakoztatták száz éven át a magyar olvasókat.

Száz éven át. Ha jól számolom. Mert aztán lassan kezdett háttérbe szorulni. Új írók jöttek, új, érdekes írók, műveikben a koruk kérdéseivel találkoztak az olvasók. Népiek jöttek meg urbánusok, színes lett a paletta.

Ma meg azt mondják, már nehéz olvasni Jókait.

Nehéz? Miért? A történetei vagy a stílusa miatt?

A történetek izgalmassága nem veszett el, hiszen remek filmeket lehet forgatni jó néhányból. Azt olvasom, hogy a magyartanárok panaszkodnak leginkább, nem tudják elérni, hogy a *Kárpáthy Zoltánt* vagy *A kőszívű ember fiait* elolvassák a diákok, a kötelező olvasmány helyett megnézik a Várkonyi-filmeket. Ez se rossz, de mi írók tudjuk, hogy a történet az csak az egyik fontos eleme a prózának, a másik fontos eleme a stílus. Abban lehet felfedezni az írót, és vele – a szavaiban – az életet. A stílust élvezi az ember, mert ha nem jó a stílus, megette a fene a sztorit. Elavult Jókai hosszadalmasan fogalmazott, néhol latinos szerkezetű stílusa?

Mi baj a regényekkel? Nem érdekes ma már a történetük? Túlságosan régies az a világ, amiben játszódnak? Nem dobogtatja meg az olvasó szívét a honfi érzés? Nagyon romantikusnak tartják? A társalgás, a hangnem nevetséges? A tempóval van baj? Türelmetlen a mai ember?

Való igaz, Jókai korában a regény volt a televízió meg a mozi. Az olvasás szórakozás is volt, leülni egy kényelmes fotelba, kinyitni a könyvet, és elmerülni a világában. Az újságokban megjelenő folytatásos regények voltak a régi idők tévésorozatai.

Most, a kétszázadik évfordulón fénybe kerül az életmű. A jubileumi díszkiadás anno, száz kötet volt, száz, szép keménytáblás könyv. (És volt még nagyjából száz mű, ami nem került a válogatásba.) Ma nincs ennyi forgalomban, de a könyvtárakban megtalálhatók. Antikváriumokban is – talán.

Vajon az ünnepi év felkelti a regények iránt az érdeklődést?

Vagy csak maradunk az áhítatnál, csodáljuk a nagy írót, kalap le a teljesítmény előtt?

Bevallom, hamar háttérbe szorult nálam is Jókai. Olvastam a közismerteket, *A nagyenyedi két fűzfa* az egyik kedvencem volt, de talán azért is, mert húgom csinos osztálytársainak én írtam meg róla az olvasó-

---

* Nagyapáink és apáink, írtam, de eszembe jutott, hogy már az én generációm a „nagyapáink és apáink". Tehát inkább dédapáink...

naplójukat, de hamar átpártoltam Móricz Zsigmond, Tersánszky, Kosztolányi, Tamási Áron műveihez még úgy tizennégy évesen. De *Az aranyembert* újra elolvastam, amikor megnéztem a filmet. Azzal a regénynyel más élményem is volt.

Tudom, mert Jókai írja, hogy bár a fantáziája mindig elragadta, valami valóságélményre szüksége volt a motívumokhoz. Ismerte a Vaskapu környékét, nem volt nehéz megrajzolni a tájat a regényben. És kitalálni a Senki Szigetét.

Ezt a szigetet azonban nagyon romantikus képződménynek és világnak rajzolja meg. Hordalékszigetnek mondja, egy a Dunába gördült sziklán fennakadó, száz éven át gyarapodó, hordalékból épülő szigetnek, amit aztán a természet széppé varázsolt. Itt találkozik Timár Mihály a szerelmével, Noémival.

Ez a sziget a valóságban Ada Kahle.

Jártam ott. A hatvanas években a román írószövetség vendége voltam, Temesvárra is eljutottam, ott mutatták meg nekem a Vaskapunál, a jugoszláv-román közös vállalkozásban épülő vízzáró gát építésének tervrajzait. Kértem, hogy nézzük meg a valóságban. Egy mérnök kivitt autón. Monstre építkezés folyt Orsova alatt, a hegyoldalban új sztrádát, vasutat építettek, mindenütt dömperek, cementpor, dübörgés, munkások sokasága.

A Duna közepén ott volt Ada Kahle.

Javasoltam, hogy menjünk át. A parton egy rozzant faház állt, a mérnök beszólt, kijött egy turbános öregember, megtudta mit akarunk, törökül bekiáltott a fiáért. Hozta az evezőket, és a fövényen álló egyik csónakba beszálltunk. Átevezett a szigetre, ott a román határőr elkérte az útlevelet, s mehettünk. Kőfal védte a városkát, a kapun belépve tizenkilencedik századi hangulat fogadott. Szamaras kordék a girbegurba utcákon, alacsony kőházak, itt-ott egy bolt, trafik, a kávéházban ostáblázó, turbános törökök. A terecskén mecset.

Jól nézzek meg mindent, mondta a mérnök, mert itt minden a víz alá kerül, ha kész lesz a gát, és harminchárom métert emelkedik a Duna. Az értékesebb épületek köveit már számozzák, bontás után elviszik máshol felépíteni, a mecsetből a műkincseket már el is vitték, ahogy a parton, Orsova temetőjéből a halottakat is exhumálják...

Ötven évvel ezelőtt az árasztás meg is történt. Mondják, a minarett tornya egy darabig még kilátszott a Dunából, amíg össze nem omlott.

Ada Kahle, Jókai Senki szigete ott van a víz alatt, mint egy modern Atlantisz.

Szóval, beszéljük Jókairól.

P.s.

Más: Apám éjjeliszekrényén mindig ott láttam egy-egy Jókai-kötetet. Azokból a későbbi díszkiadásokból, amiket már a centenárium után adtak ki. Szép, cirádás, keménykötésű könyvek, a családban még megvan belőlük néhány. Apám legszívesebben *A jövő század regényét* forgatta, ha éjszaka felébredt, és nem sikerült visszaaludnia. Sokáig hevert ott az ágya mellett, mindig csak szemelgetett belőle. Ezt a könyvet a háború után nemigen lehetett kereskedésben megkapni. Nem tudom, az antikváriumokon kívül kapható-e. Most rábukkantam egy Jókai levélrészletre, amit 1872-ben írt német fordítójának. *Hónapok óta csak szépirodalommal foglalkozom, utálom a politikát, a hazai állapotoktól borzadok „magyarságbetegségben" szenvedek. Őrület, amit mi művelünk. Mi magyarok jobban gyűlöljük most egymást, mint ahogy valaha is az idegent gyűlöltük.* Akkoriban A jövő század regényét írta.